

Жумамүдүн кызы А., Жаныбек кызы А., Сапарбекова А.

Жумамүдүн кызы Албина – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Жаныбек кызы Айтолкун – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Сапарбекова А. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

СТУДЕНТТЕРДИН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН ЖОГОРУЛАТУУНУН НЕГИЗГИ ФАКТОРЛОРУ

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ УСПЕВАЕМОСТИ СТУДЕНТОВ

KEY FACTORS FOR IMPROVING STUDENT PERFORMANCE

Аннотация. Бул макалада негизги фактор мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгү, анын ичинде студенттердин окуу жетишкендиктерин жогорулатуу компетенттүүлүгү негизги ролду ойнойт. Окуу иш-чаралары теориялык билимдерди жана окуу-таануу ишинин методдорун өздөштүрүүгө багытталган. Билим берүү ишмердүүлүгү төмөнкү компоненттер менен ачылат: максат коюу, өзүн-өзү жөнгө салуу, өзүн-өзү сыйлоо, пландаштыруу, чечим кабыл алуу, контролдоо, өзүн өзү башкаруу, коррекциялоо, мотивациялоо, окуудагы жетишкендик маселелерине кенен кайрылат.

Аннотация. В данной статье основным фактором является профессиональная компетентность учителя, в том числе способность повышать академическую успеваемость учащихся. Образовательная деятельность направлена на овладение теоретическими знаниями и методами преподавания и обучения. Образовательная деятельность открывается следующими компонентами: целеполагание, саморегуляция, самооценка, планирование, принятие решений, контроль, самоуправление, коррекция, мотивация, решение вопросов успеваемости.

Abstract. In this article, the main factor is the professional competence of the teacher, including the ability to improve the academic performance of students. Educational activity is aimed at mastering theoretical knowledge and methods of teaching and learning. Educational activities include the following components: goal-setting, self-regulation, self-assessment, planning, decision-making, control, selfmanagement, correction, motivation, solving problems of achievement.

Түйүндүү сөздөр: максат коюу, өзүн-өзү жөнгө салуу, өзүн-өзү сыйлоо, пландаштыруу, чечим кабыл алуу, контролдоо, өзүн өзү башкаруу, коррекциялоо, мотивациялоо, окуудагы жетишкендик.

Ключевые слова: целеполагание, саморегуляция, самооценка, планирование, принятие решений, контроль, самоуправление, коррекция, мотивация, успеваемость.

Key words: targeting, self-regulation, self-assessment, planning, decision-making, control, selfmanagement, correction, motivation, success.

Иш берүүчүлөрдүн болочок адиске карата заманбап талаптары, ошондой эле жогорку кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты, биринчи кезекте, билимди жана көндүмдөрдү ийгиликтүү алууга мүмкүндүк берүүчү кесиптик жана жеке компетенцияларды өнүктүрүүгө багытталган.

Болочок адистин (П.Ю.Аксенова, Г.И. Аксенова, Т.В. Кириллова, Р.М. Воронин) профессионалдык жактан өсүүсү, анын социалдык актуалдуулугу,

биринчи кезекте, демилгени колго алуу, стандарттуу эмес маселелерди чече алуу жөндөмүнөн көз каранды. билим берүү жана кесиптик чөйрөдө ийгилик менен бирге өз алдынча иш-аракеттерди болжолдоо жана пландаштыруу.

ЖОЖду даярдоо – бул студенттердин билим берүү ишмердүүлүгүнүн мүмкүнчүлүктөрүн жана эффективдүү курулушун эсепке алуунун негизинде окуу жайдын билим берүү программасын башкаруу системасын оптималдаштыруу.

Билим берүүнүн компетенттүү моделине өтүүнү да белгилей кетүү керек, ал окуучулардын өз алдынча таанып-билүү иш-аракеттеринин көлөмүн олуттуу көбөйтүүнү камтыган.

А.В. Белошицкий жана И.Ф. Бережная белгилегендей студенттин педагогикалык таасир этүүчү обьектиден окутуучу (куратор) менен бирге өзүнүн кесиптик даярдыгын курган окуу процессинин активдүү субьектине айлануусу. Мунун баары ЖОЖдун бүтүрүүчүсүнүн тиешелүү компетенцияларына жетүүнүн эң маанилүү шарты болуп саналат.

Азыркы мезгилде педагогика илиминин негизги маселелеринин бири – студенттин билим сапатын жакшыртуу саналат. Студенттердин билим сапаты абдан көп обьективдүү жана субьективдүү факторлордон көз каранды. Бул багыттагы өзгөчө фактор мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгү, анын ичинде студенттердин окуу жетишкендиктерин жогорулатуу компетенттүүлүгү негизги ролду ойнойт.

Студенттердин билим жетишкендиктерин жогорулатуу бул – абдан татаал процесс болуп саналат. Билим жетишкендиктерди жогорулатуунун теориялык маселерин Ш.А.Амонашвили,

В.П.Беспалько, Л.И.Божович, В.В.Давыдов, Н.Г.Дайри, Б.П.Есипов, Е.И. Перовский, Д.О.Лордкипанидзе, И.С.Якиманская жана башка окумуштуулар изилдешкен. Кыргыз Республикасында окуучулардын окуу жетишкендиктерин жогорулатуунун ар түрдүү аспекти

А. Абдиевдин, И. Бекбоевдин, А.Алимбековдун, Э. Мамбетакуновдун, Т.М. Сияевдин, С.К.Калдыбаевдин жана башкалардын эмгектеринде изилденген. Алсак, А.Абдиевдин диссертациялык изилдөөсүндө окутууну уюштуруу формаларын интеграциялоо фактору катары зачет системасы анализделген. Ал эми С.К.Калдыбаевдин доктордук диссертациялык изилдөөсү педагогикалык өлчөөнүн теориясына жана практикасына арналган.

Билим берүү ишинин ийгилиги (билим берүү ишмердүүлүгүндөгү активдүүлүк) – бул иштин натыйжасын так болжолдоо болбогон учурда тышкы кырдаалды же инсандын учурдагы кырдаалга болгон мамилесин (кайра баалоо жана кайра карап чыгуу) өзгөртүүгө багытталган белгилүү бир иш. [4, б. 22].

Окуу ишинин табиятын түшүнүү үчүн анын ийгилигин аныктаган эки жагдайды белгилеп кетүү максатка ылайык:

1) аткарылган иш-аракеттердин натыйжаларын алдын ала көрүү мүмкүн болбогондо, белгисиздиктин шарттарында көрүнөт;

2) ал кайтарым байланышты камтыйт, б.а. иштин ар бир этабынд кырдаалды жана натыйжаларды (жетишкендиктерди) туруктуу талдоо [3, б. 25].

Ошентип, бул курактагы окуу-тарбия ишинин начардыгы окуу тарбия иштериндеги ийгиликтин теменку деңгээлинин фактору болуп саналат. В.С. Ротенбергдин концепциясы билим берүү ишмердүүлүгүн инновация, эффективдүү окуу жана илимий иш, чыгармачылык жана конкреттүү тобокелдикти талап

кылган ишмердүүлүктүн башка түрлөрү менен байланыштырат [2, б. 52]. Бул иш-аракет көп энергияны талап кылат жана адамды стресстик жана кооптуу кырдаалдарга катышууга үндөйт. Бирок, кайтарымы байланыштын жардамы менен издөө ишаракети адаптивдүү жана анын предмети деструктивдүү жүрүм-турумга жакын эмес. Бул кайтарымы байланыштын маңызы, эгерде мурда тандалган багыт жогорку тобокелдик менен байланышкан жана өзүн актай албаса, конкреттүү максатты жана милдетти өзгөртүүгө чейин бул интенсивдүүлүктү азайтпастан издөөнүн багытын өзгөртүү болуп саналат [4, б. 119].

В.В Аршавский жана В. Ротенберг тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөлөрдө билим берүү ишмердүүлүгү инсандын ишинин натыйжасынан көз каранды эмес экенин жана стресске (ден соолукту) каршы турууга жардам берет жана психосоматикалык ооруларга психикалык туруктуулукту жогорулатат. Прагматикалык жыйынтык болбошу мүмкүн, аракет текке кетиши мүмкүн, издөө аракети сакталып турса, ден соолукту сактоого жардам берет [4, б. 123]. Бул позицияны студенттердин билим берүү чөйрөсүндөгү жагымсыз факторлорго (экзамендик стресс, физикалык активдүүлүктүн төмөндөшү, мектептеги тынчсыздануунун ар кандай факторлору ж.

Билим берүү чөйрөсүнөн ден-соолукка коркунучтарды алдын ала айтууда окуучулардын изденүү активдүүлүгүн эске алуу зарыл [1, б. 45].

Окуу ишмердүүлүгүндөгү активдүүлүк көптөгөн спецификалык жүрүм-турум үлгүлөрүнүн, анын ичинде изилдөөчү жана индикативдик курамдык бөлүгү болуп саналат. Буга ошондой эле фантазия, пландоо, кырдаалды кайра баалоо, синтез жана анализ, иррационалдык мамилелер жана билим берүү процессинде толук түрдө көрүнгөн башка психикалык операциялар камтылууга тийиш. Билим берүү ишмердүүлүгүндөгү активдүүлүк өзүнө карата адекваттуу эмес мамиленин көрүнүшү катары өзүн патологиялык жүрүм-турум катары көрсөтүшү мүмкүн (ашыкча педантизм, ар кандай антисоциалдык жүрүм-турум, чындык менен байланышты жоготуу, гипохондриалдык жүрүм-турум, ашыкча педантизм, фантазия ж.б.). Анын кээ бир вариацияларында таанып-билүүгө карата патологиялык активдүүлүк коомго коркунуч келтирип, кыйратуучу болушу мүмкүн. Мисалы, окуучулардын билим берүү ишмердүүлүгүндөгү мүнөздүн акцентуациясынын жана активдүүлүгүнүн ортосундагы өз ара байланыш маселеси кызыктуу багыт болуп саналат, бирок али практикалык жактан изилдене элек [2, б. 47].

Окуу жана когнитивдик иш-аракеттин концепциясынын болжолдоо мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө окуучунун билим берүү иш-аракетинин компоненти катары издөө ишмердүүлүгү билим берүү ишинин мазмунун жана мүнөзүн жетиштүү түрдө аныктайт деген тыянакка келүүгө мүмкүндүк берет.

1. Заманбап шарттарда инсандык өнүгүүнүн жогорку деңгээлине жана кесипкөй атаандаштыкка жөндөмдүү ар тараптуу өнүккөн адистерди даярдоо негизги милдет болуп саналат. Алар тынымсыз өзүн-өзү өркүндөтүүгө, шык-жөндөмүнүн жана билиминин спектрин тынымсыз толуктоого даяр болушу керек. Алардын эң чоң сапаттарынын бири өмүр бою билим алуу жөндөмдүүлүгү болсо керек.

2. Изилдөөнүн натыйжасында алынган маалыматтардын аркасында студентти социалдыкпсихологиялык жана психологиялык-педагогикалык позициядан да билим берүү ишинин өзгөчө субъектиси катары белгилөөгө болот.

Студенттик курак өзгөчө, анткени физикалык күч жана акыл-эс жөндөмү адамдын эң жогорку чегинде. Студенттик куракта иштин жогорку даражасы жана динамикасы байкалып, активдүүлүк активдүүлүгү жана өндүрүмдүүлүгү менен айырмаланат.

3. Эң жалпы түшүнүктө (Н.А.Киселевская) тарбиялык ишмердүүлүк – бул билимдин, көндүмдөрдүн, иш-аракеттердин түрлөрүнүн жана жүрүм-турум формаларынын белгилүү бир конкреттүү көлөмүн өздөштүрүүнүн аң-сезимдүү максаты менен башкарылуучу адамдын ишаракеттери». Натыйжалуу окуу иш-чаралары окуучуга интеллектуалдык өсүү жана инсандык өнүгүү муктаждыктарын канааттандырууга жардам берет.

Адабияттар:

1. Барсукова А. Д. Особенности формирования профессионального самосознания студенчества [Электронный ресурс] / А. Д. Барсукова. – Москва: МГСУ: Изд-во Ассоц. строит. вузов, 2009. - 167 с. (дата обращения 03.12.2017 г.).
2. Белошицкий А. В. Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза / А. В. Белошицкий, И. Ф. Бережная // Педагогика. – 2006. – № 5. – С. 60–66
3. Гайдар М. И. Развитие личностной самоэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / М. И. Гайдар. Воронежский государственный университет – Воронеж, 2008. – 260 с.
4. Громкова М. Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности: учеб. пособие для вузов / М. Т. Громкова. – М. : ЮНИТИ– ДАНА, 2003.– 415 с.